

ELS ORÍGENS DEL NOM DEL POBLE DE LA GRANADA

MIQUEL-ÀNGEL ÀLVAREZ GALERA

Els orígens del poble de la Granada cal cercar-los més de mil anys enrera. El seu castell pertanyia al bisbe de Barcelona per drets de conquesta i patí les conseqüències de la ràtzia d'Abd-al Malik Yusuf Al Mudaffar, el 1003.

Les teories sobre l'origen del seu topònim van des de l'arabista fins a la latina. En aquest escrit passarem repàs a tota la documentació al respecte i comentarem les conclusions fruit de la nostra recerca.

Dar garnath i Granata són les paraules clau per establir l'etimologia del nom d'aquest poble.

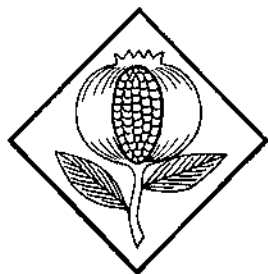
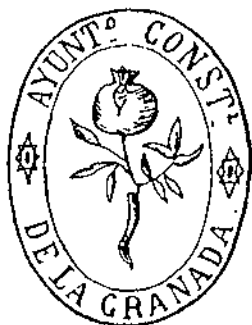
ELS ORÍGENS DEL NOM DEL POBLE DE LA GRANADA

La Granada és potser un dels topònims més sorprenents del Penedès. La seva coincidència amb el nom d'una capital d'Andalusia no deixa de ser curiosa, àdhuc si afegim el fet que a pocs quilòmetres de la Granada hi ha també un poble anomenat Santa Fe.

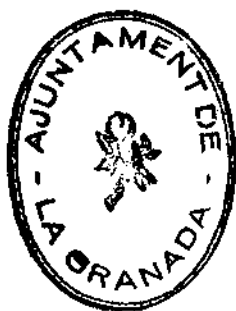
Després d'analitzar tota la documentació al respecte hem arribat a dues hipòtesis, ambdues prou versemblants.

Però primerament passarem revista als comentaris al respecte d'altres autors. Joan Coromines⁽¹⁾ inclou en un mapa de noms de pobles d'origen àrab la Granada. Per mossèn Margarit⁽²⁾ el nom fou portat d'una font de Barcelona anomenada de La Granada, la qual donà nom a una altra avui desapareguda. Ramon Puigcorbó⁽³⁾ creu que es tracta d'un topònim viatger, «*producte del trasllat del nom àrab amb el qual es designava la capital Granada en el regne moro nazarita*».

Pel que fa a la respectable opinió de Mn. Margarit, hem de manifestar que els topònims viatgers resulten difícils de comprovar quan són tan antics, contràriament al que succeeix amb els originats pel colonialisme de l'època moderna. De totes formes comentarem un cas curiós al respecte. A Barcelona hi ha un carrer que travessa la Via Augusta i el carrer de Balmes, prop de la Diagonal i que es deia carrer de La Granada, a causa que antigament la zona entre Barcelona i la vila de Gràcia, situada a aquell lloc, era coneguda pel *Camp de la Granada*,⁽⁴⁾ on probablement estava situada la font esmentada més amunt. Doncs, el que

A J U N T A M E N T
D E
L A G R A N A D A

Segells i escuts municipals on apareix la magrana com a símbol del poble de la Granada.

és ben cert és que a causa de l'última reforma de l'onomàstica viària de Barcelona duta a terme en els primers anys de la restauració de l'actual democràcia, al carrer en qüestió se li va imposar el nom del nostre estimat poble i avui en dia el seu nom és el de **carrer de la Granada del Penedès**. És a dir, el nostre topònim sí que ha viatjat cap a Barcelona, i d'això no fa pas gaires anys.

L'opinió de Coromines podria ser certa però caldria matisar-la. El treball de revisió més exhaustiu és el de Puigcorbé, després d'una extensa revisió, l'esmentat autor conclou que el topònim és importat del regne de Granada i que la paraula originària és *Grenat o Dar Garntha* sense traduir el seu significat, però hi ha un detall que no quadra. Mentre **la Granada** apareix documentada des del segle X, el regne granadí de taifa instaurat per Zawi ben Ziri després del desmembrament del califat Omeya de Córdoba data del segle XI, la dinastia nazarí va ser fundada el 1237 i els moros granadins no van envair mai el Penedès.

Tot seguit passarem a exposar les dues teories fruit de la nostra investigació.

La primera aniria a favor de l'origen àrab del nom de la Granada, però abans hem descartat la possibilitat del topònim viatger. D'on vindria, doncs, aquest nom en cas de ser un arabisme? Quin és el motiu de la coincidència amb la capital andalusa?

Per tal d'esbrinar tot això hem investigat el perquè del nom de Granada d'Andalusia amb el resultat que la ciutat de Granada nasqué per unió de tres nuclis: *Al Hambra, Al Baysin i Dar Garnath o Garnatha*. Aquest últim va ser el que va donar nom a la ciutat **Medinat Garnatha**,⁽⁵⁾ que en la fonètica llatina correspon a Granata, antecedent evolutiu de Granada. Un element clau per establir la connexió entre el nom del nostre poble i el de Granada és el significat de la paraula àrab **Dar Garnath**, i resulta que aquest no és altre que el de torre o casa fortificada. La justificació real de la teoria arabista estaria, doncs, en el fet que els àrabs tinguessin una torre o fortificació al lloc de la Granada, important encreuament de comunicacions i que els cristians del bisbe Wilara, en conquerir i infeudar el terme prop del 950, li donessin el nom de llatí Granata per similitud fonètica.

De ser encertada aquesta teoria la coincidència amb Granada d'Andalusia no rauria en una qüestió de trasllat de nom, seria una paraula

Restes del Castell (foto Miquel Àngel Àlvarez).

idèntica amb un significat concret, aplicable a ambdós poblaments. A l'igual que a la geografia peninsular hi ha diversos pobles que es diuen Almunia (la Múnia) recordant la paraula àrab que significa hort, o d'altres com Alcázar, indicant l'existència d'un castell, o Ràpita i el seus equivalents Rábida i Arrábida que fan referència a un claustre de tipus militar. Podríem incrementar aquesta relació amb molts altres exemples.

Els moros que haurien posat el nom serien els de la primera invasió a la segona dècada del segle VIII, la presència dels quals és encara un misteri, i no es pot assegurar amb certesa si van romandre molt de temps o a quins llocs del Penedès. Quan es van produir les violentes ràtzies d'Al Mansur (985) i Abd el Malik Yusuf (1003), el nom del nostre poble ja existia.

La darrera teoria, amb bastants probabilitats de ser certa, és la que atribueix un origen llatí del topònim, ja sigui de l'època romana o posterior. Pel seu emplaçament, al peu de l'encreuament de dues vies romanes, la Via Augusta i la via Mercadaria, és altament versemblant que a l'època romana hi hagués algun tipus de poblament, sobre el qual es

Fotografia del desaparegut "Portal dels Moros" presa vers l'any 1950 (arxiu IEP).

va edificar la Granada. Allí s'establí el primer lloc de mercat del Penedès. El conreu principal d'aquesta comarca era, abans de la generalització de la vinya, el gra, en llatí *granum*. El fet que en aquest lloc hi hagués abundor i comerç de cereals situaria la base de l'etimologia a la paraula llatina **Granata**, que per evolució fonètica dóna lloc a Granada, i precedit de l'article a la Granada. **Granata** és també el substantiu llatí que designa el fruit del magraner, d'idèntica etimologia, ja que està format per grans de color vermell fosc. No és res estrany que la magrana sigui el símbol que apareix amb tota propietat al nostre escut municipal, a l'igual que al de Granada i, tanmateix, a l'escut real de l'Estat Espanyol, recordant que el regne granadí va ser l'últim d'incorporar-se a la Corona l'any 1492, en temps dels Reis Catòlics.

El cas és que el nom de la Granada data de temps molt pretèrits i que el seu origen es situa en èpoques molt remotes, de les quals resulta molt difícil localitzar documentació. Potser algun dia la troballa d'una inscripció romana o la descoberta de vestigis àrabs esclariran definitivament els arcaics orígens del nom del nostre poble.

Dèiem, al començament d'aquest apartat, que resulta curiosa la coincidència dels topònims Granada i Santa Fe a dos llocs de la geografia peninsular tan distants com són el Penedès i Andalusia. No podríem oblidar-nos de fer un esment del nostre poble germà de **Santa Fe del Penedès**, amb el qual compartim l'administració municipal i parroquial.

El nom del nostre Santa Fe és documentat per primera vegada com un alou de la Catedral de Barcelona el 1142. Mentre que el de la província de Granada fou fundat l'any 1491 per l'exèrcit dels Reis Catòlics després de l'incendi del seu campament prop de la capital nazarí assetjada.

Què poden tenir de comú dos poblaments tan llunyans en la distància i el temps de la seva fundació? Senzillament, que no és d'estranyar que a dos llocs on es lluità contra els moros, encara que en èpoques diferents, en fundar-se un nou nucli se li donés el nom de la **Santa Fe Cristiana**, ja sigui o no personificada en la santa cristiana del s. IV del mateix nom, en contraposició a la Fe Musulmana dels enemics.

La història ens reserva, de vegades, com hem pogut veure, curiositats i sorpreses, derivades, en el cas present, d'una identitat cultural comú a tots els pobles de la Península Ibèrica.

NOTES

- (1) COROMINES, JOAN: *Estudis de toponímia catalana*. Barcelona, Ed. Barcino, 1966. Mapa V, p. 273.
- (2) MARGARIT, ANTONI: *Olièrdola medieval. Recull de notes per a la seva història*. Treball inèdit, 1990. P. 75.
- (3) PUIGCORBÉ I TICÓ, RAMON: *Toponímia Penedesenca*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1987. Vol. I, p. 49.
- (4) Vegeu el *Diccionari Català Valencià Balear d'Alcover i Moll*. Vol. 6, p. 372.
- (5) SECO DE LUCENA PAREDES, LUIS: *Granada*. León, Ed. Everest, 1983. P. 18.